

**Egzamin maturalny
maj 2009**

**HISTORIA
POZIOM ROZSZERZONY**

**KLUCZ PUNKTOWANIA
ODPOWIEDZI**

Zadanie 1.

Korzystanie z informacji	Uogólnienie informacji z tekstów źródłowych – rozpoznanie państw starożytnych.	0–1
--------------------------	--	-----

Zdający otrzymuje 1 punkt za trzy poprawne odpowiedzi – podanie nazw wszystkich państw, których dotyczą zamieszczone teksty źródłowe.

Poprawna odpowiedź:

- A. Egipt
- B. Persja
- C. Rzym

Zadanie 2.

Korzystanie z informacji	Rozpoznanie charakterystycznych cech cywilizacji na podstawie ikonografii.	0–1
--------------------------	--	-----

Zdający otrzymuje 1 punkt za trzy poprawne odpowiedzi – przyporządkowanie monet do właściwego kręgu kulturowego.

Poprawna odpowiedź:

- A. 4. moneta grecka
- B. 1. moneta rzymska
- C. 2. moneta arabska

Zadanie 3.

Wiadomości i rozumienie	Wykazanie się znajomością faktografii z zakresu historii starożytnej.	0–1
-------------------------	---	-----

Zdający otrzymuje 1 punkt za trzy poprawne odpowiedzi – wybór bitew stoczonych w starożytności, odpowiadających wskazanym w poleceniach kryteriom.

Poprawna odpowiedź:

- A. bitwa pod Maratonem
- B. bitwa pod Cheroneą
- C. bitwa pod Zamą

Zadanie 4.

Korzystanie z informacji	Wybieranie informacji z tablicy genealogicznej w celu dokonania identyfikacji postaci.	0–1
--------------------------	--	-----

Zdający otrzymuje 1 punkt za trzy poprawne odpowiedzi – wpisanie obok podanych fragmentów biografii właściwych przedstawicieli dynastii umieszczonych na tablicy genealogicznej.

Poprawna odpowiedź:

- A. Aleksander Newski
- B. Dymitr Doński
- C. Wasyl (II) Ślepy

Zadanie 5.

Tworzenie informacji	Sformułowanie wniosków wynikających z porównania danych statystycznych.	0–1
----------------------	---	-----

Zdający otrzymuje 1 punkt za dwa poprawne wnioski sformułowane zgodnie ze wskazanymi w poleceniach kryteriami; w części A: uwzględnienie relacji między liczbą mieszkańców miast i procentowym udziałem w ich strukturze zawodowej osób zatrudnionych w rzemiośle, a w części B: relacji między liczbą mieszkańców miast i procentowym udziałem w ich strukturze zawodowej osób zatrudnionych w produkcji rolnej.

Przykłady poprawnych odpowiedzi:

A.

- Im miasto miało mniejszą liczbę mieszkańców, tym mniejszy procent mieszkańców był zatrudniony w rzemiośle.
- Procent osób zatrudnionych w rzemiośle zmieniał się wprost proporcjonalnie do liczby mieszkańców miast.

B.

- Im miasto miało mniejszą liczbę mieszkańców, tym większy procent mieszkańców był zatrudniony w produkcji rolnej.
- Procent osób zatrudnionych w produkcji rolnej zmieniał się odwrotnie proporcjonalnie do liczby mieszkańców miast.

Zadanie 6.

Korzystanie z informacji	Rozpoznanie charakterystycznych cech stylu gotyckiego w sztuce na podstawie ikonografii.	0–1
--------------------------	--	-----

Zdający otrzymuje 1 punkt za wskazanie fotografii przedstawiającej gotyckie stalle.

Poprawna odpowiedź:

Fotografia oznaczona literą D.

Zadanie 7.

Korzystanie z informacji	Umieszczenie wydarzeń w czasie – rozpoznanie wydarzeń, które miały miejsce w średniowieczu.	0–1
--------------------------	---	-----

Zdający otrzymuje 1 punkt za wskazanie dwóch faktów z historii średniowiecznej Anglii.

Poprawna odpowiedź:

Zwycięstwo wojsk Wilhelma Zdobywcy w bitwie pod Hastings i Powstanie parlamentu angielskiego

Zadanie 8.

A.

Korzystanie z informacji	Uogólnienie informacji zawartych w tytułach monografii historycznej i podanie nazwy wojny.	0–1
--------------------------	--	-----

Zdający otrzymuje 1 punkt za identyfikację wojny i podanie jej nazwy.

Poprawna odpowiedź:

wojna trzydziestoletnia

B.

Korzystanie z informacji	Uogólnienie informacji zawartych w tekście – podanie nazwy kraju.	0–1
--------------------------	---	-----

Zdający otrzymuje 1 punkt za podanie nazwy kraju, który został scharakteryzowany w tekście.

Poprawna odpowiedź:

Czechy

Zadanie 9.

A.

Korzystanie z informacji	Umieszczenie wydarzenia w czasie – wskazanie, na podstawie informacji zawartych w źródłach, adresata listu napisanego najwcześniej.	0–1
--------------------------	---	-----

Zdający otrzymuje 1 punkt za poprawnie wskazanego adresata listu.

Poprawna odpowiedź:

Fryderyk II Wielki lub Fryderyk Wielki

B.

Korzystanie z informacji	Wyjaśnienie sformułowania użytego w liście przez Katarzynę II, dotyczącego ugrupowań politycznych w rewolucyjnej Francji.	0–1
--------------------------	---	-----

Zdający otrzymuje 1 punkt za wyjaśnienie sformułowania użytego przez carycę Katarzynę II, dotyczącego dziejów rewolucji francuskiej.

Poprawna odpowiedź:

jakobini lub władze rewolucyjnej Francji

Zadanie 10.

Wiadomości i rozumienie	Wykazanie się znajomością faktografii i terminologii historycznej z zakresu dziejów Kościoła katolickiego w XIX i XX wieku.	0–1
-------------------------	---	-----

Zdający otrzymuje 1 punkt za wskazanie zdania fałszywego.

Poprawna odpowiedź:

Zdanie oznaczone 1 jest fałszywe.

Zadanie 11.

Korzystanie z informacji	Uogólnienie informacji i zatytułowanie mapy.	0–1
--------------------------	--	-----

Zdający otrzymuje 1 punkt za poprawnie sformułowany pełny tytuł mapy z uwzględnieniem tematyki, czasu i zasięgu terytorialnego.

Przykłady poprawnej odpowiedzi:

- Działania partyzanckie w czasie powstania styczniowego w latach 1863–1864 na terenie Królestwa Polskiego i ziem wcielonych do Rosji
- Działania zbrojne w czasie powstania styczniowego w latach 1863–1864 na obszarze Królestwa Polskiego i ziem zabranych
- Powstanie styczniowe na terenie zaboru rosyjskiego w latach 1863–1864

Zadanie 12.

Tworzenie informacji	Uzasadnienie tezy – sformułowanie argumentów.	0–1
----------------------	---	-----

Zdający otrzymuje 1 punkt za sformułowanie dwóch argumentów odnoszących się do treści fotografii, które potwierdzają podany w poleceniu czas jej wykonania.

Przykłady poprawnych odpowiedzi:

- napisy w dwóch językach (na przystanku i na szyldzie) – po rosyjsku i po polsku, wykonano zgodnie z obowiązującymi wtedy rozporządzeniami
- stroje charakterystyczne dla tego okresu
- tramwaje konne
- latarnie gazowe
- zdobnictwo (latarnia, przystanek)

Zadanie 13.

A.

Korzystanie z informacji	Odczytanie danych z wykresu dotyczących tempa zmian imigracji do USA.	0–1
--------------------------	---	-----

Zdający otrzymuje 1 punkt za wskazanie dwóch lat z wykresu, w których imigracja do Stanów Zjednoczonych była najniższa.

Poprawna odpowiedź:

1861 i 1862 r.

B.

Wiadomości i rozumienie	Podanie politycznej przyczyny zmniejszającej się imigracji.	0–1
-------------------------	---	-----

Zdający otrzymuje 1 punkt za podanie wydarzenia politycznego, które było przyczyną spadku napływu ludności do Stanów Zjednoczonych.

Poprawna odpowiedź:

wojna secesyjna lub początek wojny domowej w Stanach Zjednoczonych, lub wojna między stanami Północy i Południa

Zadanie 14.

A.

Korzystanie z informacji	Odczytanie informacji, uogólnienie ich i umieszczenie opisanego w tekście wydarzenia w czasie i w przestrzeni.	0–1
--------------------------	--	-----

Zdający otrzymuje 1 punkt za dwa elementy: poprawne podanie nazwy bitwy i jej datę roczną.

Poprawna odpowiedź:

Nazwa: zdający może użyć następujących sformułowań: bitwa warszawska lub bitwa pod Radzyminem, lub bitwa o Warszawę, lub bitwa pod Warszawą, lub *cud nad Wisłą*

Data roczna: 1920 r.

B.

Tworzenie informacji	Wyjaśnienie oceny znaczenia ideologicznego dwóch bitew wymienionych w tekście dokonanej przez Aleksandrę Piłsudską.	0–1
----------------------	---	-----

Zdający otrzymuje 1 punkt za wyjaśnienie, w którym zwróci uwagę na fakt, że obie bitwy uchroniły cywilizację europejską przed zagładą (katastrofą).

Przykłady poprawnej odpowiedzi:

- Zwycięstwo Polaków w bitwie warszawskiej uchroniło Europę przed rewolucją bolszewicką, a pokonanie Turków pod Wiedniem ocaliło chrześcijaństwo europejskie.
- Cywilizacja chrześcijańskiej Europy ocalała dzięki pokonaniu Turków – muzułmanów pod Wiedniem w 1683 r. i bolszewików pod Warszawą w 1920 r.

Zadanie 15.

A.

Korzystanie z informacji	Odczytanie informacji, uogólnienie ich i umieszczenie opisanego w wierszu wydarzenia w czasie i w przestrzeni.	0–1
--------------------------	--	-----

Zdający otrzymuje 1 punkt za dwa elementy: poprawne podanie nazwy państwa, w którym rozegrały się opisanie wydarzenia, i datę roczną tych wydarzeń.

Poprawna odpowiedź:

Węgry i 1956 rok

B.

Wiadomości i rozumienie	Wykazanie się znajomością faktografii z zakresu historii XIX wieku i działalności wybitnych Polaków.	0–1
-------------------------	--	-----

Zdający otrzymuje 1 punkt za rozpoznanie i wypisanie dwóch wydarzeń, w których uczestniczył Józef Bem.

Poprawna odpowiedź:

powstanie listopadowe i Wiosna Ludów

Zadanie 16.

Korzystanie z informacji	Wyszukanie informacji i wskazanie różnic w technice uprawy roli w Grecji i Egipcie.	0–1
--------------------------	---	-----

Zdający otrzymuje 1 punkt jeśli, porównując kolejne etapy prac polowych opisanych przez Herodota i Hezjoda, zwróci uwagę na dwa różne sposoby uprawy stosowane w Egipcie i w Grecji.

Przykład poprawnej odpowiedzi:

W Egipcie nie było potrzebne spulchnianie ziemi przed zasiewem, a w Grecji było to konieczne. W Egipcie nie wykorzystywano narzędzi do przykrywania ziarna ziemią (wystarczyło wpuścić na pole zwierzęta), a w Grecji należało użyć grabi do wykonania tej czynności.

Zadanie 17.

Korzystanie z informacji	Porównanie informacji źródłowych i wskazanie przyczyny różnic w technice uprawy roli w starożytnej Grecji i w Egipcie.	0–1
--------------------------	--	-----

Zdający otrzymuje 1 punkt, jeżeli dostrzeże związki między warunkami naturalnymi i rozwojem cywilizacji; zdający powinien stwierdzić, że najważniejszą przyczyną różnic były odmienne warunki geograficzne (naturalne) tych terenów.

Przykłady poprawnej odpowiedzi:

- Różnice wynikają z odmiennych warunków – w Egipcie teren miał charakter nizinny, a w Grecji górzasty.
- W Egipcie ziemia była spulchniona w wyniku wylewów Nilu, a w Grecji gleba była wysuszona i kamienista.
- W Grecji nie było wielkiej rzeki, która swoimi wylewami nawadniałaby i spulchniała glebę, jak to czynił Nil w Egipcie.

Zadanie 18.

Korzystanie z informacji	Wyjaśnienie przyczyny zjawiska na podstawie informacji zawartych w tekście.	0–1
--------------------------	---	-----

Zdający otrzymuje 1 punkt za poprawną odpowiedź, która zawiera dwa elementy: wyjaśnienie przyczyny demontażu statku i wyjaśnienie sposobu zmniejszania strat przez żeglarzy.

Przykłady poprawnej odpowiedzi:

- Przyczyną demontażu statku była niemożność żeglugi w górę rzeki. Zmniejszono straty sprzedając drewno i trzcinę, z których statek był wykonany.
- Przyczyną demontażu statku była niemożność żeglugi pod prąd. Zmniejszono straty sprzedając trzcinę i spongi, z których statek był wykonany.

Zadanie 19.

Korzystanie z informacji	Wyszukanie informacji – podanie nazwy przywileju i wyjaśnienie konsekwencji jego nadania.	0–1
--------------------------	---	-----

Zdający otrzymuje 1 punkt za poprawną odpowiedź, która zawiera dwa elementy: nazwę aktu prawnego i wyjaśnienie.

Przykład poprawnej odpowiedzi:

Nazwa: Prawo składu

Wyjaśnienie: Przywilej dawał pierwszeństwo miejscowym rzemieślnikom i mieszkańcom Krakowa w zaopatrzeniu się w przywożone surowce i wyroby.

Zadanie 20.

Tworzenie informacji	Sformułowanie oceny wpływu decyzji cechu na produkcję sukieniczą i uzasadnienie oceny.	0–1
----------------------	--	-----

Zdający otrzymuje 1 punkt za poprawne sformułowanie dwóch elementów odpowiedzi: ocenę i jej uzasadnienie.

Przykład poprawnej odpowiedzi:

Ocena: Decyzje cechu wpływały negatywnie i hamująco na produkcję sukieniczą
Uzasadnienie: Decyzje te ograniczały produkcję i likwidowały konkurencję.

Zadanie 21.

Tworzenie informacji	Zestawienie informacji z tekstu i sformułowanie wniosku dotyczącego różnych następstw inflacji.	0–1
----------------------	---	-----

Zdający otrzymuje 1 punkt za poprawne sformułowanie wniosku, w którym zauważy różnorodny wpływ zjawiska ekonomicznego na sytuację obywateli, ponieważ inflacja jednych rujnowała, a innym przysparzała korzyści materialnych.

Przykłady poprawnej odpowiedzi:

- Osadnik zyskał, gdyż zwrócił bankowi dług w gotówce pozbawionej wartości. Włóścianin stracił, gdyż suma, którą uzyskał za sprzedaż inwentarza nie miała już wcześniejszej wartości.
- Inflacja miała różny wpływ na sytuację materialną obywateli – jedni bankrutowali, a inni bogacili się.

Zadanie 22.

Tworzenie informacji	Analiza mapy oraz umieszczonych na niej danych statystycznych i ocena prawdziwości sformułowanych wniosków.	0–1
----------------------	---	-----

Zdający otrzymuje 1 punkt za wskazanie zdania fałszywego.

Poprawna odpowiedź:

Zdanie oznaczone 2 jest fałszywe.

Zadanie 23.

Korzystanie z informacji	Interpretacja treści rysunku.	0–1
--------------------------	-------------------------------	-----

Zdający otrzymuje 1 punkt, jeżeli zauważy, że podstawą przemian gospodarczych były wskazania zawarte w *Dziela*ch przywódcy radzieckiego komunizmu – Józefa Stalina.

Przykłady poprawnej odpowiedzi:

- Fundamentem industrializacji i unowocześnienia rolnictwa są wytyczne zawarte w *Dziela*ch Stalina.
- Myśli i wskazówki Stalina były podstawą industrializacji, mechanizacji rolnictwa, rozwoju gospodarki morskiej i przemysłu wydobywczego.

Zadanie 24.

Korzystanie z informacji	Wyjaśnienie wpływu decyzji II Zjazdu PZPR na gospodarkę.	0–1
--------------------------	--	-----

Zdający otrzymuje 1 punkt, jeśli poprawnie zanalizował wykres oraz podał autora decyzji.

Przykład poprawnej odpowiedzi:

W latach 1950–1956 udział akumulacji w dochodzie narodowym najpierw rósł (do 1953 roku), a później malał. Decyzje w tej sprawie podejmowały władze PZPR.

Zadanie 25.

Tworzenie informacji	Ocena efektów Planu 6-letniego i podanie czynników, które miały wpływ na jego wyniki.	0–1
----------------------	---	-----

Zdający otrzymuje 1 punkt, jeśli w odpowiedzi uwzględnił dwa elementy: sformułował ocenę i podał dwa czynniki mające wpływ na brak oczekiwanych rezultatów zmian, o których zdecydowano na II Zjeździe PZPR.

Przykłady poprawnej odpowiedzi:

- Ocena: Decyzje podjęte w 1954 r. nie przyniosły oczekiwanych rezultatów.
Czynniki: scentralizowany sposób zarządzania gospodarką i nieefektywność gospodarowania
- Ocena: Wyniki realizacji Planu 6-letniego wskazują, że nie osiągnięto zakładanego wzrostu wskaźników rozwoju gospodarczego.
Czynniki: biurokracja i podporządkowanie gospodarki celom politycznym, a nie potrzebom rynkowym
- Ocena: Tempo wzrostu wskaźników było niższe niż zakładano.
Czynniki: brak postępu w technologii i słaba organizacja pracy

Zadanie 26.

I. Wiadomości i rozumienie	Pisanie własnego tekstu na podany temat.	0–20
II. Korzystanie z informacji		
III. Tworzenie informacji		

Ocenianie zadania rozszerzonej odpowiedzi z historii polega na przyporządkowaniu wypracowania do jednego z czterech poziomów:

- ✓ Poziom I: zdający przedstawił niektóre fakty i pojęcia związane z postawionym problemem/tematem; umieścił wydarzenia w czasie i w przestrzeni (*na tym poziomie oczekuje się od zdającego podania podstawowych faktów świadczących o zrozumieniu tematu oraz wskazania związków pomiędzy nimi*).
- ✓ Poziom II: zdający wykorzystał posiadaną wiedzę do opisanie problemu/tematu; wykazał się prostymi operacjami myślenia historycznego (*na tym poziomie oczekuje się od zdającego nie tylko poszerzenia faktografii, ale również wykazania się umiejętnością porządkowania informacji i wskazywania związków przyczynowo-skutkowych między nimi*).
- ✓ Poziom III: zdający zaprezentował problem/temat w syntetycznej formie i wykazał się pogłębionym rozumowaniem historycznym (*na tym poziomie oczekuje się od zdającego przedstawienia złożoności zjawisk i procesów historycznych; analizy z uwzględnieniem takich operacji myślenia historycznego, jak np. selekcja i hierarchizacja faktów, synchronizacja (i diachronizacja), czy umieszczanie w szerokim kontekście*).
- ✓ Poziom IV: zdający wszechstronnie przedstawił problem/temat, wykazał się znajomością historiografii oraz podjął próbę oceny (*na tym poziomie oczekuje się od zdającego pogłębionej analizy, prezentacji własnych refleksji i wniosków, a także odwołania do różnych źródeł informacji*).

Istotne znaczenie ma poprawność wszystkich informacji podanych przez zdającego w wypracowaniu. Błędy merytoryczne i zamieszczanie w pracy informacji niezwiązanych z tematem wpływają na obniżenie punktacji. Wypracowanie, które nie spełnia wymogów Poziomu I, jest oceniane na 0 punktów. Przy przyznawaniu punktów na określonym poziomie egzaminator uwzględnia również poprawność językową i stylistyczną oraz estetykę pracy.

Zdający otrzymuje maksymalnie 20 punktów, jeżeli napisał logiczną i spójną wypowiedź, poprawną pod względem merytorycznym i językowym.

Maturzysta powinien wykazać się znajomością faktów historycznych oraz następującymi umiejętnościami przedmiotowymi:

- ✓ pisanie tekstu na temat
- ✓ właściwy dobór informacji
- ✓ dokonanie selekcji informacji
- ✓ logiczne myślenie
- ✓ syntetyzowanie i wyciąganie wniosków oraz ich formułowanie
- ✓ wyrażanie własnego stanowiska
- ✓ powoływanie się na opinie historyków i przytaczanie tych opinii
- ✓ właściwe dobieranie i wartościowanie argumentów uzasadniających stanowisko własne i/lub cudze.

Maturzysta powinien wykazać się również kompetencjami językowymi, a więc umiejętnością komunikatywnego przekazywania myśli i posługiwania się poprawnym językiem. Wypowiedź pisemna powinna być zatem:

- ✓ spójna, logicznie uporządkowana
- ✓ poprawna pod względem kompozycyjnym
- ✓ poprawna pod względem językowym i stylistycznym.

Temat I

Scharakteryzuj przemiany w gospodarce Europy w XVI–XVII w.

I poziom (1–5 punktów)

Zdający poprawnie umieścił temat w czasie i w przestrzeni. Podał jedynie kilka informacji świadczących o tym, że zrozumiał temat, np. napływ złota z Ameryki do Europy, rozwój gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej. Podał kilka, niekoniecznie uporządkowanych przykładów przyczyn i następstw omawianego procesu, np. następstwa zmiany przebiegu szlaków komunikacyjnych i handlowych.

II poziom (6–10 punktów)

Zdający poszerzył ujęcie tematu w warstwie faktograficznej; przedstawił informacje, np. o rozwoju banków, spółek akcyjnych, giełdy, kompanii handlowych. Wykazał się rozumieniem terminologii historycznej, potrzebnej do odpowiedniej prezentacji tematu, np. manufaktura, nożyce cen, dualizm w rozwoju gospodarczym Europy, merkantylizm. Wykazał się rozumowaniem historycznym – podał niektóre przyczyny i skutki omawianego procesu, np. wpływ przemian gospodarczych na rozwój miast.

III poziom (11–15 punktów)

Zdający dokonał trafnej selekcji faktów. Temat przedstawił w ujęciu dynamicznym. Odnosił się do kontekstu międzynarodowego (rywalizacja o kolonie). Ukazał, jaki wpływ na gospodarkę miały wydarzenia polityczne (wojny w XVII wieku, np. wojna 30-letnia, potop szwedzki), a także mentalność społeczeństwa ukształtowana m. in. przez religię. Wykazał się znajomością dokonań takich postaci, jak np. Jean Baptiste Colbert.

IV poziom (16–20 punktów)

Zdający w pełni scharakteryzował problem, egzemplifikując swój wywód starannie dobraną faktografią. Wskazał, jaki wpływ na dalszy rozwój gospodarczy Europy miały przemiany, które dokonały się w tym okresie. Oceniał problem i odwołał się do historiografii, np. prac Antoniego Mączaka, Jerzego Topolskiego.

Temat II

Scharakteryzuj sytuację gospodarczą na ziemiach polskich w latach 1815–1914.

I poziom (1–5 punktów)

Zdający poprawnie umieścił temat w czasie i w przestrzeni. Podał jedynie kilka informacji świadczących o tym, że zrozumiał temat, np. reforma agrarna, powstanie Okręgu Łódzkiego. Podał kilka, niekoniecznie uporządkowanych przykładów przyczyn i następstw omawianego procesu, np. następstwa uwłaszczenia chłopów i rewolucji przemysłowej.

II poziom (6–10 punktów)

Zdający poszerzył ujęcie tematu w warstwie faktograficznej; w porządku chronologicznym lub problemowo przedstawił informacje, np. rozwój przemysłu w Królestwie Polskim. Wykazał się znajomością pojęć i terminów potrzebnych do odpowiedniej prezentacji tematu, np. emigracja zarobkowa, urbanizacja, serwituty, Kolej Warszawsko-Wiedeńska, Zagłębie Dąbrowskie, Staropolski Okręg Przemysłowy.

III poziom (11–15 punktów)

Zdający wykazał się trafną selekcją faktów. Zaprezentował temat w ujęciu dynamicznym. Wyjaśnił przyczyny nierównomiernego rozwoju ziem polskich. Wyłumaczył następstwa funkcjonowania ich w organizmach gospodarczych państw zaborczych. Wykazał się znajomością dokonań takich postaci, jak np. Stanisław Staszic, Ksawery Drucki-Lubecki, Hipolit Cegielski.

IV poziom (16–20 punktów)

Zdający w pełni scharakteryzował przemiany gospodarcze, które dokonały się na ziemiach polskich w omawianym okresie, egzemplifikując swój wywód starannie dobraną faktografią. Dostrzegł podobieństwa i różnice w rozwoju gospodarki w trzech zaborach oraz wpływ przemian gospodarczych na ziemiach polskich w XIX wieku na funkcjonowanie gospodarki niepodległej Polski. Sformułował wnioski, odniósł się do ocen historiografii, np. prac Stefana Kieniewicza, Witolda Kuli i dokonał własnej oceny.